

Sygn. akt I UK 75/13

**WYROK
W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ**

Dnia 13 września 2013 r.

Sąd Najwyższy w składzie :

SSN Teresa Flemming-Kulesza (przewodniczący)
SSN Zbigniew Korzeniowski
SSN Jolanta Strusińska-Żukowska (sprawozdawca)

w sprawie z odwołania J.P.
przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych
z udziałem zainteresowanej: Kasy Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego
Placówce Terenowej w B.
o objęcie ubezpieczeniem społecznym,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy, Ubezpieczeń
Społecznych i Spraw Publicznych w dniu 13 września 2013 r.,
skargi kasacyjnej organu rentowego od wyroku Sądu Apelacyjnego w [...] z dnia 13 lipca 2012 r., sygn. akt [...]

**uchyla zaskarżony wyrok i przekazuje sprawę Sądowi
Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania oraz orzeczenia o
kosztach postępowania kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

Sąd Apelacyjny – Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych wyrokiem z dnia 13 lipca 2012 r. oddalił apelację organu rentowego od wyroku Sądu Okręgowego – Sądu Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w B. z dnia 5 października 2011 r., którym zmieniono decyzję Zakładu Ubezpieczeń Społecznych z dnia 30 czerwca 2011 r. w ten sposób, że stwierdzono podleganie przez J.P. obowiązkowym ubezpieczeniom społecznym w okresie od 1 stycznia 1999 r. do 30 września 2001 r. oraz niepodleganie tym ubezpieczeniom, począwszy od 1 stycznia 2009 r.

Sąd odwoławczy zaakceptował poczynione w sprawie ustalenia faktyczne, zgodnie z którymi ubezpieczony rozpoczął w dniu 5 czerwca 1984 r. prowadzenie pozarolniczej działalności gospodarczej, wobec czego został objęty ubezpieczeniem społecznym. Od dnia 14 stycznia 1986 r. odwołujący się zaczął prowadzić także gospodarstwo rolne o łącznej powierzchni 2,39 ha, w tym 1,52 hektara przeliczeniowego. W dniu 9 października 2001 r., w związku z dokonaniem przez J.P. wyborem podlegania ubezpieczeniu społecznemu rolników, ZUS wydał decyzję stwierdzającą niepodleganie przez wnioskodawcę od 1 października 2001 r. ubezpieczeniom społecznym. Decyzją kierownika Biura Powiatowego Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa w B. z dnia 8 grudnia 2008 r. przyznano ubezpieczonemu rentę strukturalną na okres od grudnia 2008 r. do maja 2018 r., czyli do osiągnięcia przez niego wieku emerytalnego. Odwołujący się złożył oświadczenie o chęci podlegania w dalszym ciągu ubezpieczeniu społecznemu rolników, w czego konsekwencji Prezes Kasy Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego wydał dwie decyzje. Decyzją z dnia 21 stycznia 2009 r. stwierdził ustanie ubezpieczenia społecznego rolników w zakresie ubezpieczenia emerytalno – rentowego oraz wypadkowego, chorobowego i macierzyńskiego, począwszy od 1 stycznia 2009 r., natomiast decyzją z dnia 26 stycznia 2009 r. objął odwołującego się obowiązkowym ubezpieczeniem społecznym rolników (emerytalno – rentowym, wypadkowym, chorobowym i macierzyńskim) od 1 stycznia 2009 r. Zaskarżoną w niniejszej sprawie decyzją ZUS stwierdził zaś, między innymi, że od 1 stycznia 2009 r. ubezpieczony podlega obowiązkowo ubezpieczeniom społecznym z tytułu prowadzonej działalności gospodarczej.

Zdaniem Sądu drugiej instancji, Sąd Okręgowy dokonał również prawidłowej oceny prawnej tego stanu faktycznego, przyjmując że od 1 stycznia 2009 r. odwołujący się nie podlega obowiązkowym ubezpieczeniom społecznym z tytułu prowadzonej działalności gospodarczej. Otrzymując rentę strukturalną i jednocześnie prowadząc pozarolniczą działalność gospodarczą, nadal posiada on bowiem możliwość wyboru ubezpieczenia społecznego rolników. Jako osoba uprawniona do renty strukturalnej jest bowiem objęty z mocy ustawy ubezpieczeniem społecznym rolników na podstawie art. 16 ust. 1 pkt 3 ustawy z dnia 20 grudnia 1990 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników (jednolity tekst: Dz. U. z 2008 r. Nr 50, poz. 291 ze zm.), wobec czego prowadząc jednocześnie pozarolniczą działalność gospodarczą, może skorzystać z wyboru rolniczego tytułu do podlegania ubezpieczeniom na podstawie art. 9 ust. 5 w związku z art. 5 ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych (jednolity tekst: Dz. U. z 2009 r. Nr 205, poz. 1585 ze zm.; dalej jako: ustawa systemowa).

Organ rentowy wywiódł skargę kasacyjną od wyroku Sądu Apelacyjnego, zarzucając naruszenie prawa materialnego, tj.:

1. art. 6 ust. 1 pkt 5 i art. 12 ust. 1 ustawy systemowej, przez jego niezastosowanie wskutek przyjęcia, że osoba prowadząca pozarolniczą działalność gospodarczą, która pobiera rentę strukturalną, nie podlega obowiązkowym ubezpieczeniom: emerytalnemu, rentowym i wypadkowemu z tytułu prowadzenia tej działalności;
2. art. 9 ust. 5 ustawy systemowej, przez jego błędną wykładnię i niewłaściwe zastosowanie, polegające na przyjęciu, że prawo do renty, o którym mowa w tym przepisie, dotyczy także prawa do renty strukturalnej;
3. art. 16 ust. 1 pkt 3 ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników, przez jego błędne zastosowanie polegające na przyjęciu, że podleganie z mocy ustawy ubezpieczeniu emerytalno – rentowemu rolników przez osobę pobierającą rentę strukturalną powoduje, że fakt wykonywania pozarolniczej działalności gospodarczej pozostaje bez znaczenia dla obowiązku ubezpieczeń społecznych z systemu powszechnego oraz że ubezpieczeniu temu podlega ona jako rolnik;

4. art. 16 ust. 3 ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników, przez jego niezastosowanie polegające na przyjęciu, że nie znajduje on zastosowania w sprawie i nie reguluje statusu ubezpieczeniowego odwołującego się jako osoby prowadzącej pozarolniczą działalność gospodarczą, której przyznano prawo do renty strukturalnej;
5. art. 5a ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników, przez przyjęcie, że przepis ten znajduje zastosowanie w sprawie, a ocena stanu prawnego sytuacji odwołującego się winna być dokonywana w kontekście oceny jego statusu jako rolnika.

Opierając skargę na takich podstawach, organ rentowy wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku wraz z poprzedzającym go wyrokiem Sądu Okręgowego w części dotyczącej pkt I.2 i pkt II rozstrzygnięcia w tym zakresie i orzeczenie co do istoty sprawy, a także o zasądzenie kosztów postępowania.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga kasacyjna jest uzasadniona.

W żadnym ze wskazanych w uzasadnieniu zaskarżonego wyroku przepisów prawa materialnego nie ma normatywnej podstawy dla objęcia ubezpieczeniem rolniczym osoby, która pobiera rentę strukturalną i nie prowadzi działalności rolniczej, prowadzi natomiast pozarolniczą działalność gospodarczą. Nie stwarza takiej podstawy przede wszystkim powołany przez Sąd Apelacyjny art. 9 ust. 5 ustawy systemowej. Zgodnie z tym przepisem, osoby, o których mowa w art. 6, niewymienione w ust. 4 i 4c, mające ustalone prawo do emerytury lub renty podlegają dobrowolnie ubezpieczeniu emerytalnemu i rentowym. Odczytanie tego przepisu w sposób zaprezentowany w zaskarżonym wyroku jako dotyczącego również prawa do renty strukturalnej nie da się pogodzić przede wszystkim z jego wykładnią literalną. Charakter prawa ubezpieczeń społecznych, jako zawierającego zbiór przepisów bezwzględnie obowiązujących, nakazuje nadawanie wskazanym w art. 9 ust. 5 ustawy systemowej pojęciom tylko takie znaczenie, jakie wypływa z jego tekstu. Określenie „renta”, którym się posługuje, nie może być uznane za pojęcie zbiorcze, obejmujące wszystkie świadczenia przyznawane nie tylko z

ubezpieczeń rentowych, lecz także w postaci świadczeń z innych systemów, którym nadano taką samą nazwę. Identyfikacja rent z ubezpieczeń rentowych z rentami strukturalnymi jest wykluczona z uwagi na odmienne przesłanki i źródło finansowania tych świadczeń. O ile bowiem renty z powszechnych ubezpieczeń rentowych przyznawane są osobom podlegającym systemowi ubezpieczeń społecznych i finansowane z funduszu rentowego wyodrębnionego w ramach Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (art. 55 pkt 2 lit. a ustawy systemowej), o tyle renty strukturalne przyznawane są rolnikom, czyli osobom pozostającym poza systemem powszechnego ubezpieczenia społecznego i finansowane przede wszystkim ze środków pochodzących z Sekcji Gwarancji Europejskiego Funduszu Orientacji i Gwarancji Rolnej (por. art. 1 ust. 1 pkt 1 ustawy z dnia 28 listopada 2003 r. o wspieraniu rozwoju obszarów wiejskich ze środków pochodzących z Sekcji Gwarancji Europejskiego Funduszu Orientacji i Gwarancji Rolnej; Dz. U. Nr 229, poz. 2273 ze zm.) lub ze środków pochodzących z Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (por. art. 1 i art. 5 ust. 1 pkt 3 ustawy z dnia 7 marca 2007 r. o wspieraniu rozwoju obszarów wiejskich z udziałem środków Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich; jednolity tekst: Dz. U. z 2013 r., poz. 173).

Rezultat wykładni językowej potwierdza wykładnia systemowa, uwzględniająca brak związku normatywnego między systemami ubezpieczeń społecznych i rolniczym, a także zasady techniki prawodawczej, wskazujące, że w ustawie nie zamieszcza się przepisów, które regulowałyby sprawy wykraczające poza wyznaczony przez nią zakres podmiotowy, czyli regulowane w niej stosunki oraz krąg podmiotów, do których się odnosi (por. § 3 ust. 2 załącznika do rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 20 czerwca 2002 r. w sprawie „Zasad techniki prawodawczej”, Dz. U. Nr 100, poz. 908). Wykluczone jest więc, by ustawodawca w ustawie regulującej stosunki ubezpieczenia społecznego, odwołując się do pojęcia „renty”, sięgał do jakiegokolwiek innej definicji świadczenia przysługującego na podstawie innych przepisów, niż określenie renty w art. 4 pkt 10 ustawy dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (jednolity tekst: Dz. U. z 2009 r. Nr 153, poz. 1227 ze zm.), jako renty z tytułu niezdolności do pracy i renty rodzinnej.

Zgodnie z art. 16 ust. 1 pkt 3 ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników, ubezpieczeniu emerytalno-rentowemu podlega z mocy ustawy osoba pobierająca rentę strukturalną współfinansowaną ze środków pochodzących z Sekcji Gwarancji Europejskiego Funduszu Orientacji i Gwarancji Rolnej lub ze środków pochodzących z Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich. Z art. 16 ust. 3 tej ustawy wynika zaś, że przepisów, między innymi, ust. 1 nie stosuje się do osoby, która podlega innemu ubezpieczeniu społecznemu lub ma ustalone prawo do emerytury lub renty, lub ma ustalone prawo do świadczeń z ubezpieczeń społecznych. Przepis ten wyłącza więc podleganie ubezpieczeniu społecznemu rolników przez rolnika podlegającego innemu ubezpieczeniu społecznemu, wyrażając zasadę pierwszeństwa ubezpieczenia w systemie powszechnym przed ubezpieczeniem w systemie rolniczym. W myśl art. 6 pkt 12 ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników, pod pojęciem innego ubezpieczenia społecznego rozumie się bowiem obowiązkowe ubezpieczenia emerytalne i rentowe określone w przepisach o systemie ubezpieczeń społecznych lub zaopatrzenie emerytalne określone w odrębnych przepisach.

Zgodnie z art. 6 ust. 1 pkt 5 w związku z art. 8 ust. 6 pkt 1 i art. 12 ust. 1 ustawy systemowej, osoba prowadząca pozarolniczą działalność gospodarczą podlega obowiązkowo ubezpieczeniom emerytalnemu, rentowym i wypadkowemu. Sytuację zbiegu dwóch różnych tytułów ubezpieczeń społecznych, tj. ubezpieczenia społecznego rolników i ubezpieczenia z tytułu prowadzenia pozarolniczej działalności gospodarczej na podstawie przepisów o działalności gospodarczej, reguluje art. 5a ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników, a zachowanie ubezpieczenia rolniczego w takiej sytuacji następuje na warunkach określonych w tym przepisie.

Podleganie nadal ubezpieczeniu rolniczemu pomimo prowadzenia pozarolniczej działalności gospodarczej traci swą źródłową normatywną podstawę w razie ustania stanu rzeczy, z którym ustawa łączy możliwość podlegania nadal ubezpieczeniu społecznemu rolników. Jednym z warunków podlegania nadal ubezpieczeniu społecznemu rolników w okresie prowadzenia przez tę osobę pozarolniczej działalności gospodarczej jest, by rolnik (domownik) jednocześnie nadal prowadził działalność rolniczą lub stale pracował w gospodarstwie rolnym,

obejmującym obszar użytków rolnych powyżej 1 ha przeliczeniowego lub w dziale specjalnym (por. art. 5a ust. 1 pkt 2 ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników). Osoba mająca prawo do renty strukturalnej tego warunku nie spełnia. Przesłankami umożliwiającymi nabycie prawa do tego świadczenia są bowiem, między innymi, przekazanie gospodarstwa rolnego i zaprzestanie prowadzenia działalności rolniczej (por. § 4 pkt 4 i 5 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 30 kwietnia 2004 r. w sprawie szczegółowych warunków i trybu udzielania pomocy finansowej na uzyskiwanie rent strukturalnych objętej planem rozwoju obszarów wiejskich; Dz. U. Nr 114, poz. 1191 ze zm.). Z takiego ukształtowania warunków prawa do renty strukturalnej, że może z niej korzystać rolnik, który przekazał swe gospodarstwo rolne następcy i zaprzestał prowadzenia działalności rolnej, ale prowadzi pozarolniczą działalność gospodarczą, wynikają określone konsekwencje w zakresie statusu ubezpieczeniowego; w szczególności – co dla zagadnienia wynikającego z podstawy skargi kasacyjnej jest rozstrzygające – że prowadząca pozarolniczą działalność gospodarczą osoba pobierająca rentę strukturalną wyłączona jest z ubezpieczenia rolniczego na podstawie art. 16 ust. 3 ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników, bo podlega ubezpieczeniu społecznemu z tytułu prowadzenia tej działalności i nie może korzystać z wyboru ubezpieczenia przysługującego rolnikowi na warunkach art. 5a ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników, gdyż nie spełnia przesłanki prowadzenia nadal działalności rolniczej (por. też wyroki Sądu Najwyższego z dnia: 9 marca 2012 r., I UK 341/11, LEX nr 1212054 i 27 marca 2012 r., III UK 68/11, OSNP 2013 nr 5-6, poz. 66).

Trafnie zatem skarżący podniósł, że w związku z przyznaniem prawa do renty strukturalnej ubezpieczony prowadzący pozarolniczą działalność gospodarczą utracił możliwość pozostania w ubezpieczeniu rolniczym po myśli art. 5a ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników, wobec czego podlegał obowiązkowym ubezpieczeniom społecznym z tytułu prowadzenia tej działalności, a przeciwnie stanowisko wyrażone zaskarżonym wyrokiem narusza wykazane w podstawach skargi przepisy prawa materialnego.

Mając to na uwadze, Sąd Najwyższy orzekł jak w sentencji (art. 398¹⁵ § 1 k.p.c. i art. 398²¹ w związku z art. 108 § 2 k.p.c.).

/tp/